

POHŘEBIŠTĚ Z MLADŠÍHO NEOLITU Z PRAHY-LIBNĚ

Daniel Stolz – Ondřej Levínský

ÚVOD

Při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě obytného komplexu v Praze-Libni (*obr. 1*) v roce 2012 bylo prozkoumáno sedm hrobů z neolitu, 11 sídlištních objektů asi většinou ze střední doby bronzové, 11 pravěkých pecí a několik novověkých objektů (*obr. 2*). Cílem tohoto článku je publikace neolitických hrobů.¹

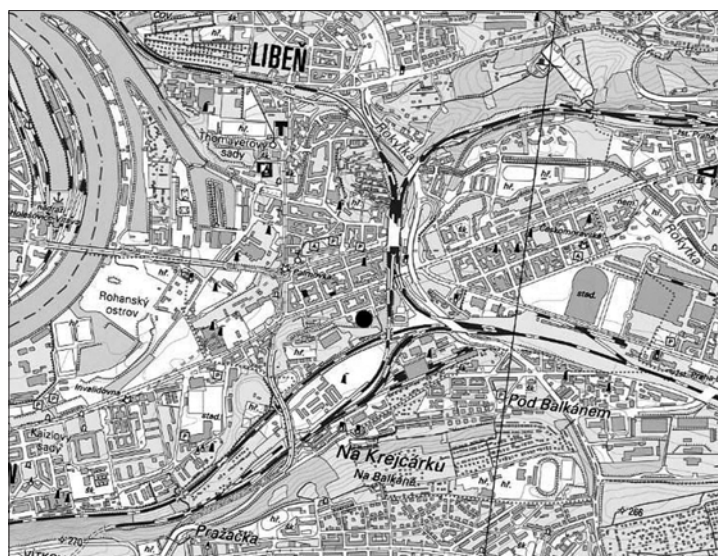
Zájmová plocha se nachází v ulici V Mezihoří v k. ú. Libeň v městské části Praha 8 (*obr. 1*).² Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Obytného komplexu V Mezihoří“ a byl uskutečněn Českou společností archeologickou, o. p. s., pod vedením O. Levínského. Terénní část výzkumu trvala od března do června 2012 a byla prováděna ve spolupráci s firmou Prospecto, v. o. s. Na výzkumu byl obvykle přítomen jeden vedoucí technik, jeden technik, jeden antropolog a čtyři terénní pracovníci. Zpracování terénní dokumentace bylo uskutečněno pracovníky stejné firmy.

GEOGRAFICKÝ A SÍDELNÍ KONTEXT NALEZIŠTĚ

Lokalita se nachází v nadmořské výšce 202 m na severním úpatí terénní elevace táhnoucí se SV–JZ směrem. Z geomorfologického hlediska leží zájmové území ve východní části geomorfologického okrsku I-2d Pražská kotlina. Okolní terén byl v průběhu pleistocénu utvářen především erozními procesy spojenými se zahlubováním Vltavy a Rokytky (*Balátka 2001*). Naleziště je umístěno východně od vnějšího zákrutu Vltavy, která v dnešním uměle upraveném korytě teče ve vzdálenosti přibližně 1 400 m. Původní břeh Vltavy, tekoucí v holocénu přibližně severně od Invalidovny v prostoru dnešního Rohanského ná-
 -

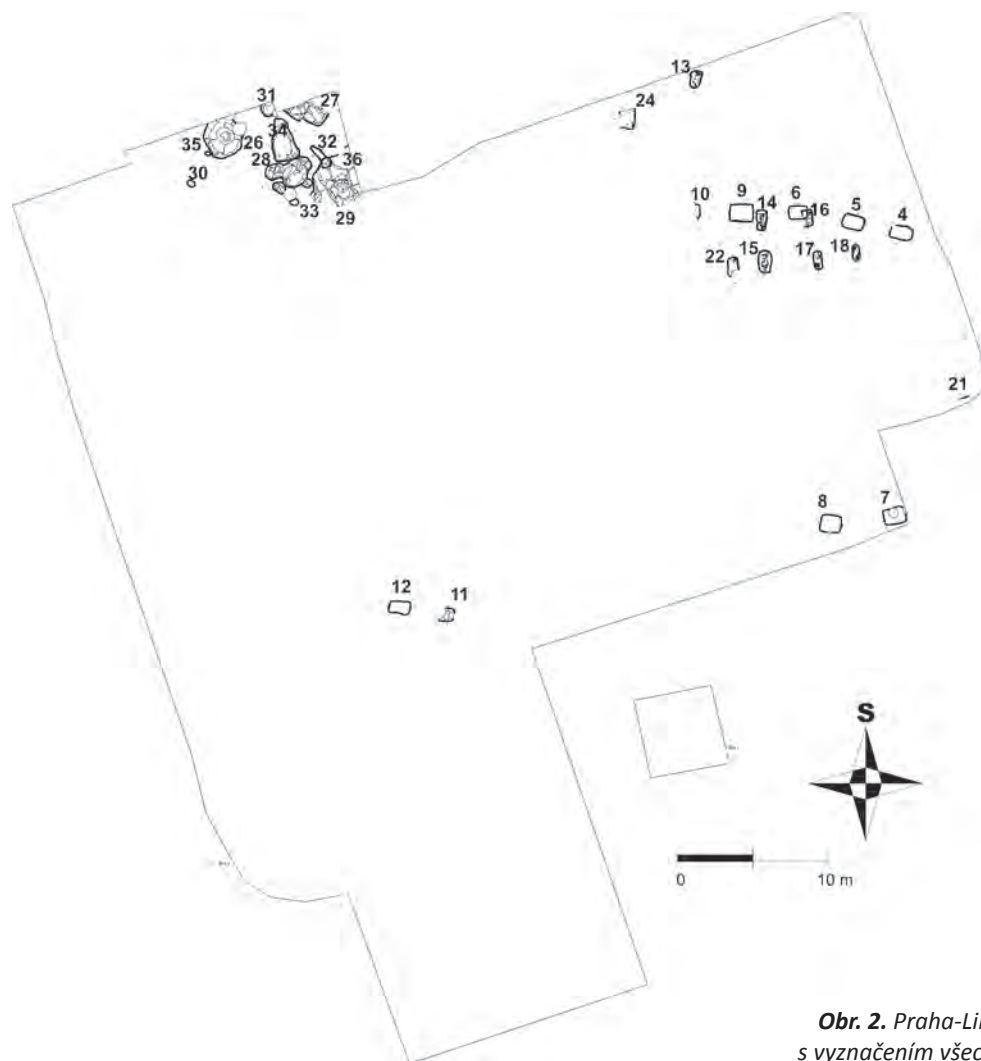

Obr. 1. Praha-Libeň. Výřez z mapy s vyznačením místa výzkumu (černý bod).
 Vlevo: poloha lokality na mapě Prahy

1 Za odbornou konzultaci srdečně děkujeme Marii a Milanovi Zápotockým.

2 Souřadnice JTSK: plocha 738523:1041945; 738507:1041940; 738505:1041945; 738473:1041935; 738465:1041959; 738471:1041962; 738470:1041967; 738494:1041976; 738487:1041998; 738503:1042004; 738523:1041945.

Obr. 2. Praha-Libeň. Plán výzkumu s vyznačením všech pravěkých objektů

břeží, dále pak JZ od Thomayerových sadů a libeňského zámečku, se však nacházel cca 850 m od lokality. Rokytká protéká severně od naleziště ve vzdálenosti 700 m. Podloží celé lokality je tvořeno sedimenty zahořanského a bohdaleckého souvrství patřícího do svrchního ordoviku. Tyto vrstvy jsou tvořeny hnědošedými až tmavošedými prachovci a dále pak jílovitými břidlicemi a jílovci (Kadlec – Čížková 2013, 8, 12; Králík a kol. 1983). Od jihovýchodu ohraničuje lokalitu hřbet tvořený těmito břidlicemi a prachovci.

V rámci partií zkoumané plochy vystupovala zvětralá skála především v její jižní části téměř až na úroveň dnešního terénu a svažovala se směrem k severu. Na výše zmíněné skalní podloží nasadaly kvartérní sedimenty silně postížené svahovým geliflukčním transportem a plošným splachem od jihozápadu k severovýchodu. Zdrojovým materiálem těchto sedimentů jsou prachovce a břidlice ordovického stáří z výše zmíněného hřbetu. Není vyloučeno, že ordovické zvětraliny prodělaly půdotvorný proces již před svým umístěním do dnešní pozice (Kadlec – Čížková 2013, 8, 12, 18).

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE, OBJEKTŮ A NÁLEZŮ

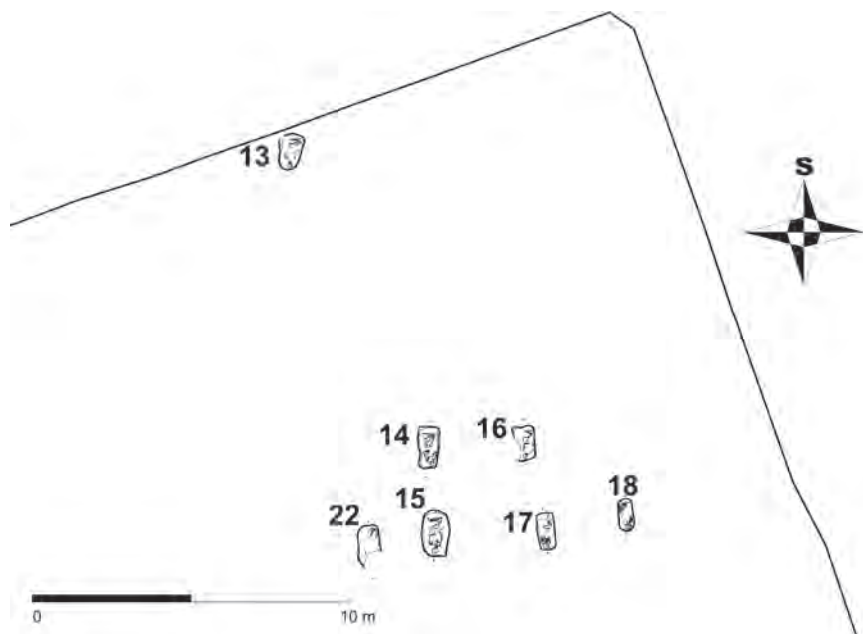
Objekt 13 (obr. 5 a 12)

Tvar půdorysu: nepravidelně oválný. **Rozměry:** 117 × 78 cm. **Hloubka:** 34 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé až přímé svislé. **Dno:** nerovné. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedoohnědá uloženina s ččkami žlutého jílu. **Poloha pohřbu:** dospělý jedinec (věková skupina adultus II) neurčeného pohlaví ležel ve skrčené poloze na pravém boku hlavou k J a obličejem

k V. Trup byl otočen na záda, horní končetiny byly nataženy podle těla a dolní končetiny byly pokrčeny a překříženy pod kolena (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

2. Inv. č. 81; popis: část dvojkónické mísy s válcovitým hrdlem a oválným provrtaným pupkem na výduti (obr. 19:1); barva: šedoohnědá; materiál: neplavený písčité; průměr: 33 cm; poznámka: –.

Obr. 3. Praha-Libeň. Plán pohřebiště

Obr. 4. Praha-Libeň. Fotografická dokumentace celého pohřebiště

Objekt 14 (obr. 6 a 13)

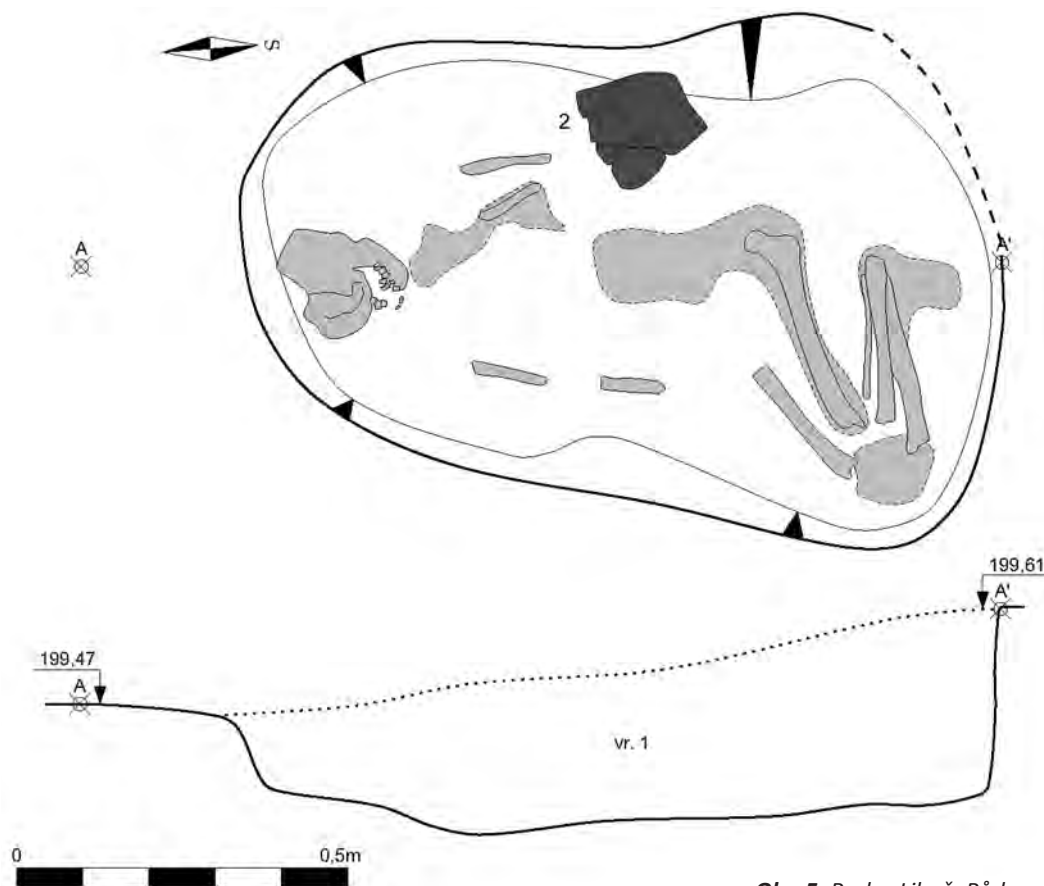
Tvar půdorysu: nepravidelně obdélný. **Rozměry:** 133 × 68 cm. **Hloubka:** 36 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé. **Dno:** ploché rovné. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedohnědá uloženina s ojedinělými ččkami žlutého jílu; 2. žlutý jíl s 10–20 % tmavě šedohnědé uloženiny. **Poloha pohřbu:** dospělá žena (věková skupina adultus II) ležela ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou k J a obličejem k V. Trup byl otočen na břicho, horní končetiny byly složeny pod hrudí nebo pod břichem a dolní končetiny byly pokrčeny, v kolenou silně ohnuty a překříženy pod koleny (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

2. Inv. č. 84 a 123; popis: část stěny a dna s rovnou podstavou z neurčitelné nádoby; barva: šedočerná až světle šedohnědá; materiál: plavený s příměsí slídy a s nevýraznou příměsí jemného písku; průměr: –; poznámka: na vnitřní i vnější straně engoba.

Objekt 15 (obr. 7 a 14)

Tvar půdorysu: nepravidelně obdélný. **Rozměry:** 146 × 89 cm. **Hloubka:** 28 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé až přímé svislé. **Dno:** téměř ploché rovné. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedohnědá uloženina s ččkami žlutého jílu. **Poloha pohřbu:** dospělá

Obr. 5. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 13

žena (věková skupina adultus II) ležela ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou k J a obličejem k V. Trup byl uložen na zádech, pravá horní končetina byla natažena podél těla, levá uložena křížem přes břicho a dolní končetiny byly pokrčeny, v kolenou silně ohnuty a překříženy pod koleny (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

2. Inv. č. 87; popis: celý diskovitý kamenný mlat (obr. 19:2); typ: C4 (podle Pavlů – Rulf 1991); zachování: 14; délka: 116 mm (celá); šířka: 103 mm (celá); výška: 23 mm (celá); hmotnost: 509 g (celková); průměr vývrtu: 21 a 25 mm; surovina: severočeský amfibolový rohovec; povrch: vybroušen a částečně původní (asi celá podstava a asi i část hřbetu); hrana ostří: široce oblá, nepoškozená; poznámka: jeho nepravidelný tvar a povrch naznačuje, že byl vyroben z valounu vybroušením po celém obvodu.

3. Inv. č. 91; popis: čepel s jemnou dorzální i lokální ventrální retuší na levém boku ze silicitů glacienních sedimentů vyrobená na polotovaru s ulomenou terminální částí (obr. 19:3); délka: 52 mm; šířka: 17 mm; síla: 5 mm; hmotnost: 3 g; kůra: ne; patka: bodová; dorzální redukce: ano; opotřebení: obě laterální hrany; poznámka: artefakt má slabou patinu.

4. Inv. č. 90; popis: část čepele s koncovou retuší ze silicitů glacienních sedimentů vyrobená z mesiální části čepele (obr. 19:4); délka: 11 mm; šířka: 17 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: –; dorzální redukce: –; opotřebení: jedna hrana olámana a na druhé drobné odštěpky; poznámka: artefakt má slabou patinu.

5. Inv. č. –; popis: téměř vytěžené dvoupodstavové čepelové jádro, které sekundárně sloužilo jako otloukač

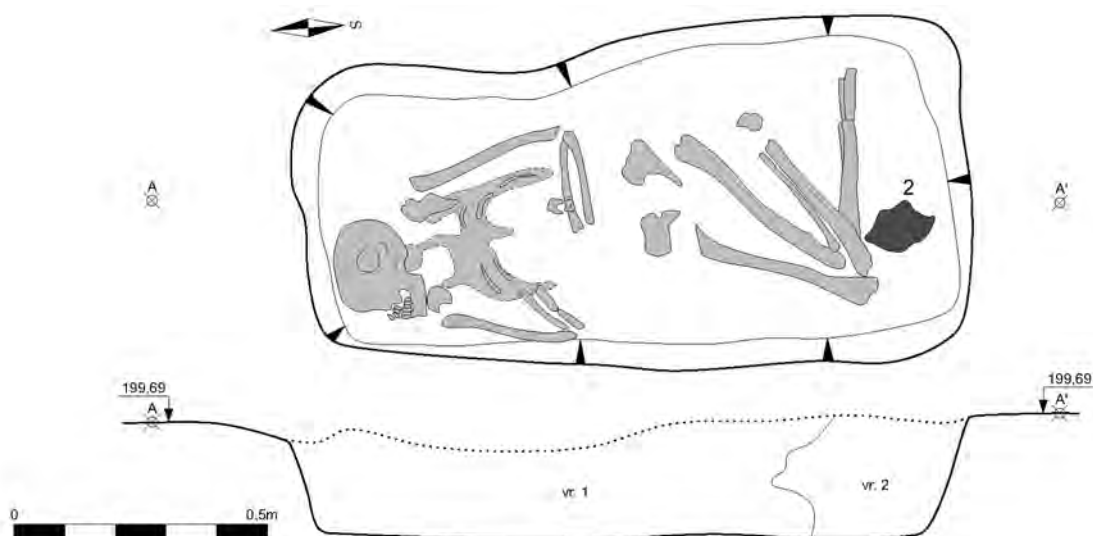
nebo křesadlo (obr. 19:5); délka: 37 mm; šířka: 24 mm; síla: 22 mm; hmotnost: 23 g; kůra: ne; patka: –; dorzální redukce: –; opotřebení: zhmožděny po otloukání na hranách podstav; poznámka: jedna podstava upravena facetací. Artefakt má otisk fosilie (kostry spongie *Laocoetis* sp. a ichnofosilie podle určení R. Vodražky), která vytváří dutinu. Umístění pod bradou by mohlo naznačovat, že byl nošen jako přívěsek. Zhruba na polovině nástroje se nachází patina a ohlazení hran.

Objekt 16 (obr. 8 a 15)

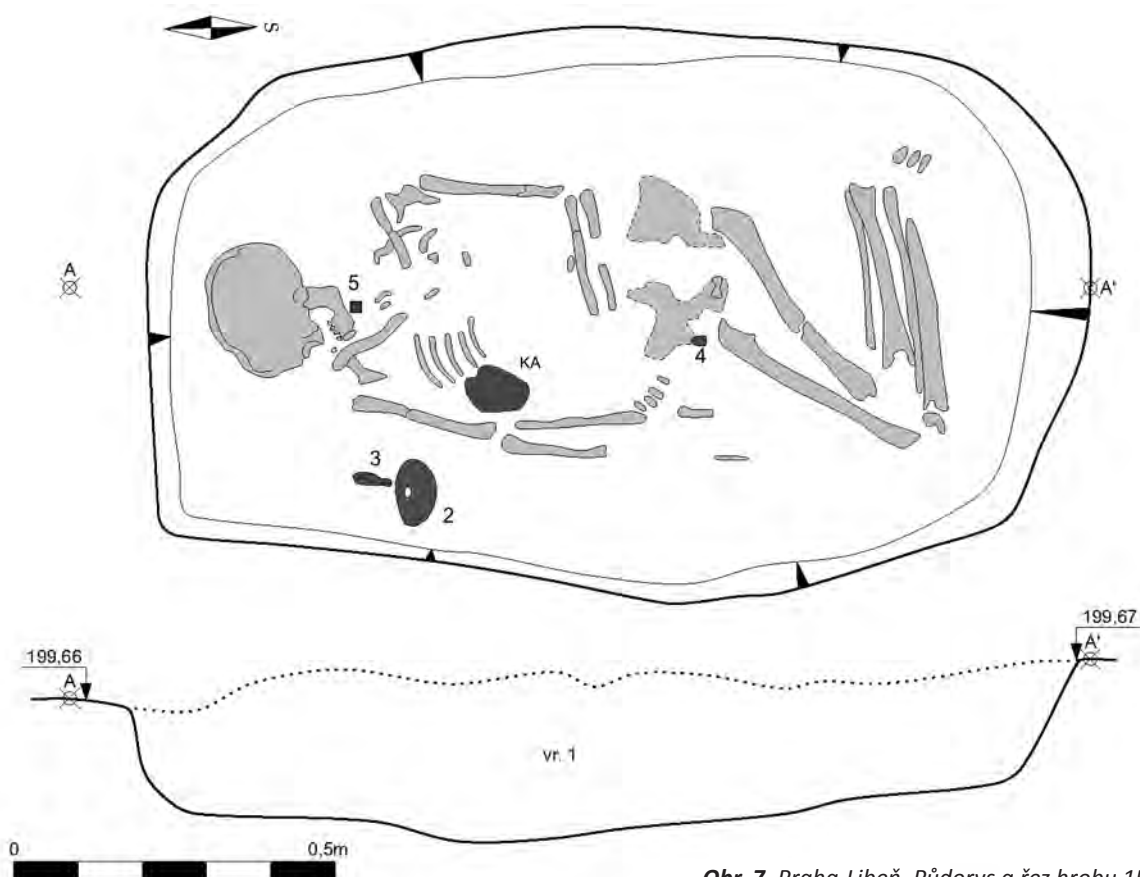
Tvar půdorysu: nepravidelně obdélný. **Rozměry:** 110 × 68 cm. **Hloubka:** 19 cm. **Orientace:** J–S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé až přímé svislé. **Dno:** slabě konkávní. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedoohnědá uložnina promíšená se žlutým jílem. **Pozorování:** západní okraj hrobu poškozen pilotou. **Poloha pohřbu:** nedospělý jedinec (věková skupina infans III) neurčeného pohlaví ležel ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou k J. Lebka byla uložena na týlu s pohledem vzhůru. Trup byl otočen na záda, pravá horní končetina byla natažena podél těla, levá uložena křížem přes břicho a dolní končetiny byly silně pokrčeny spolu se silným ohnutím v kolenou (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

2. Inv. č. 137; popis: jednoduchý nálevkovitý okraj asi z kónické mísy; barva: světle hnědá až šedočerná; materiál: plavený s malou příměsí slídy a nepatrnou příměsí jemného písku; průměr: –; poznámka: na vnější straně engoba.

Obr. 6. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 14

Obr. 7. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 15

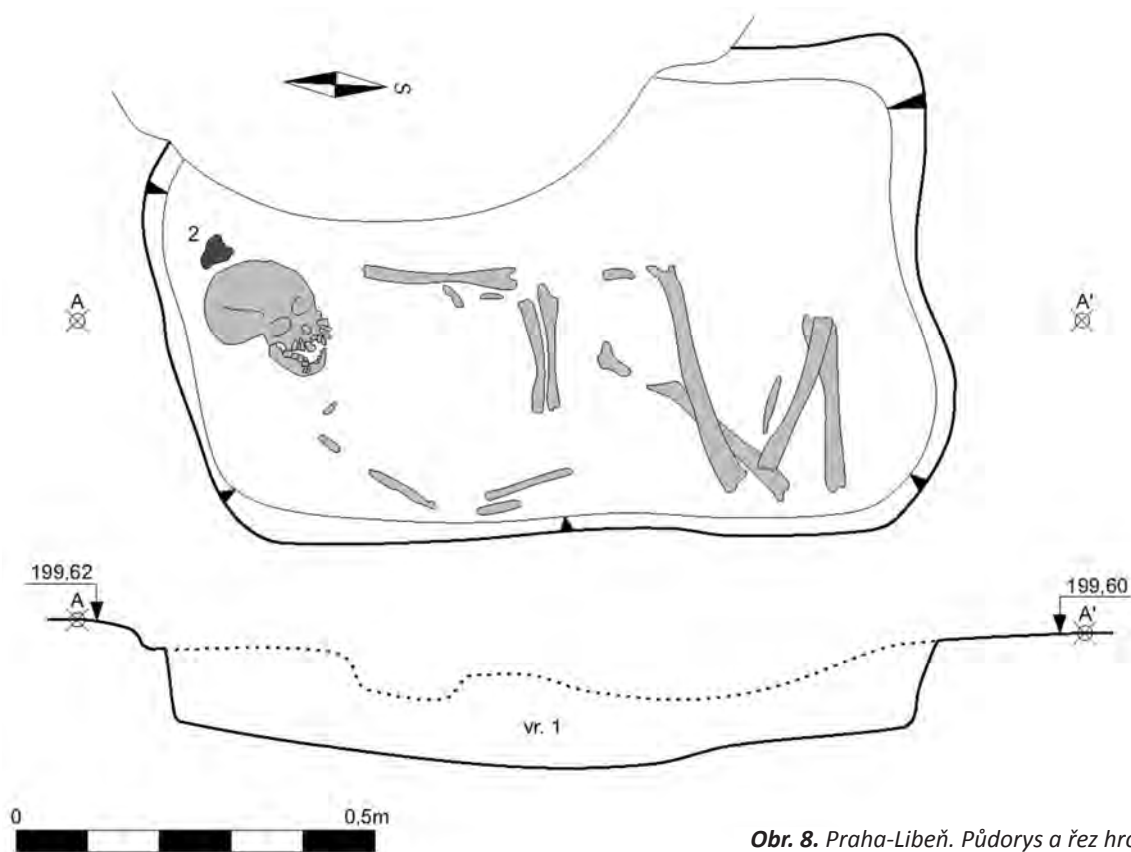
Objekt 17 (obr. 9 a 16)

Tvar půdorysu: obdélný. **Rozměry:** 117 × 56 cm. **Hloubka:** 51 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé až přímé svislé. **Dno:** ploché rovné. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedohnědá uloženina promíšená se žlutým jílem; 2. tmavě šedohnědá uloženina s ojedinělými čóčkami žlutého jílu. **Poloha pohřbu:** dospělý jedinec (věková skupina adultus II) pravděpodobně ženského pohlaví ležel ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou

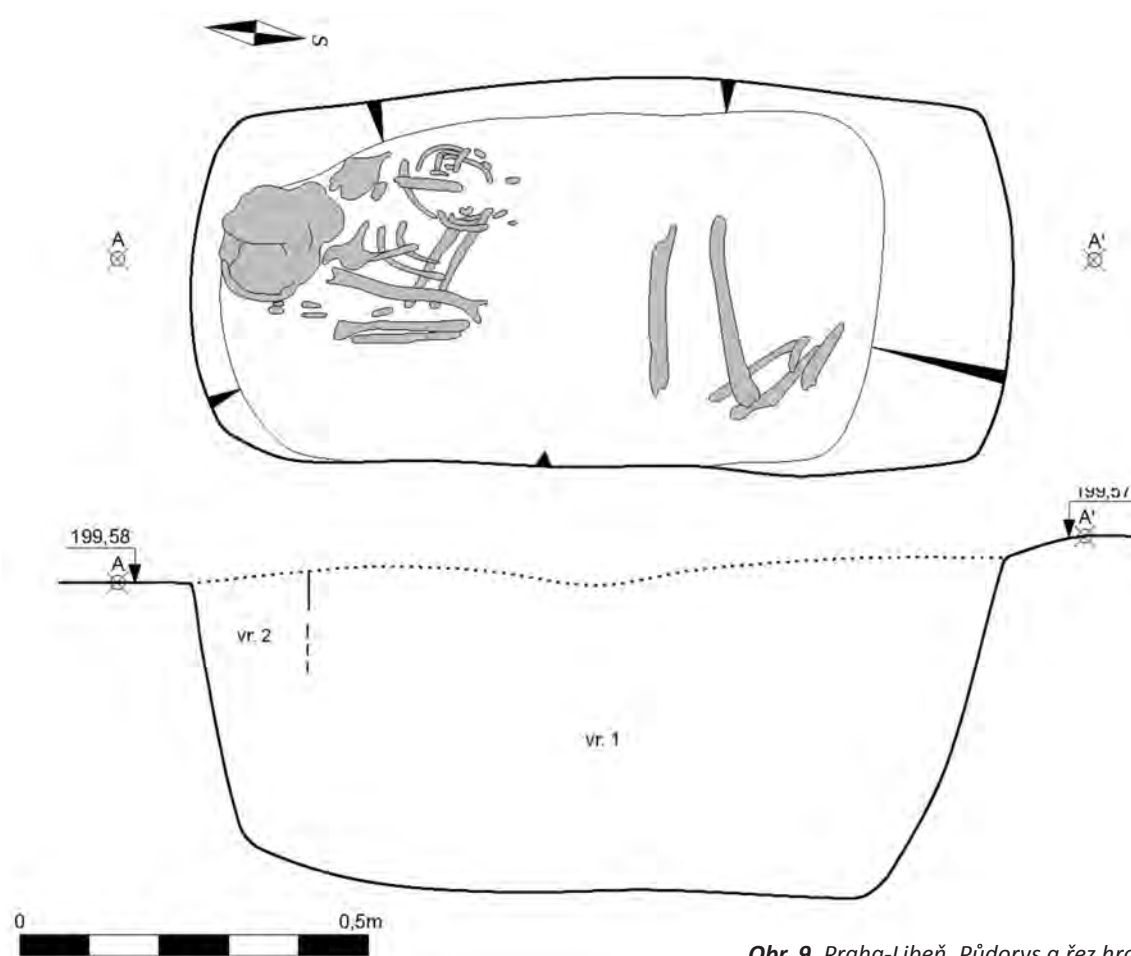
k J a obličejem k V. Trup byl otočen na pravý bok, horní končetiny byly složeny před obličejem a dolní končetiny byly silně pokrčeny (podrobněji Kubálek 2015). **Nálezy:** 1. Lidské kosti.

Objekt 18 (obr. 10 a 17)

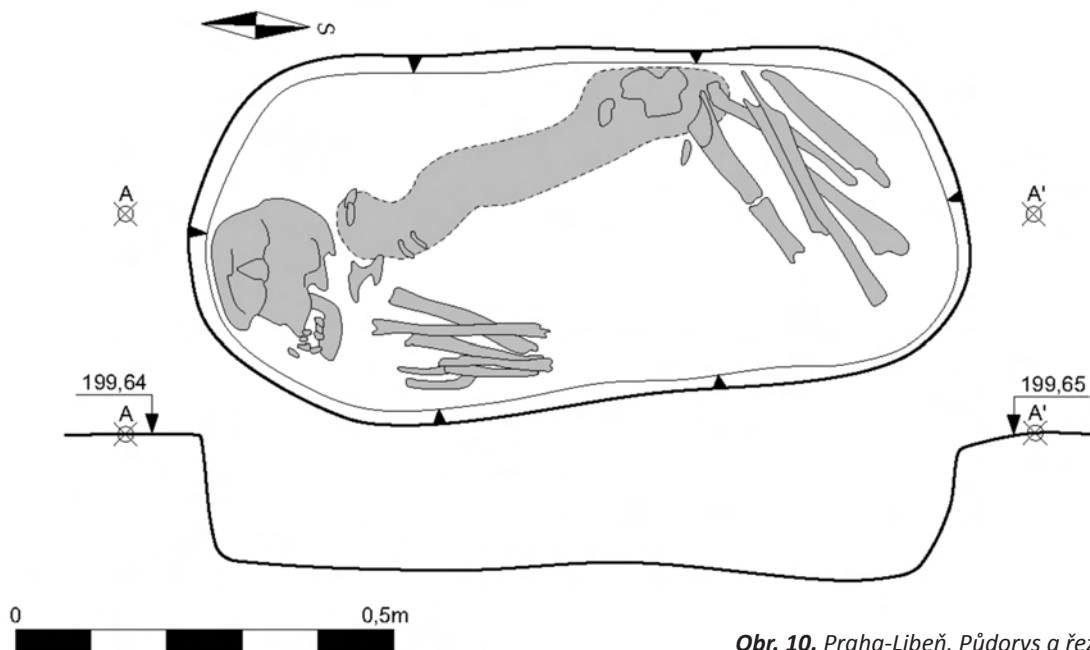
Tvar půdorysu: nepravidelně oválný. **Rozměry:** 103 × 49 cm. **Hloubka:** 18 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:** stěny přímé šikmé až přímé svislé. **Dno:** ploché rovné.

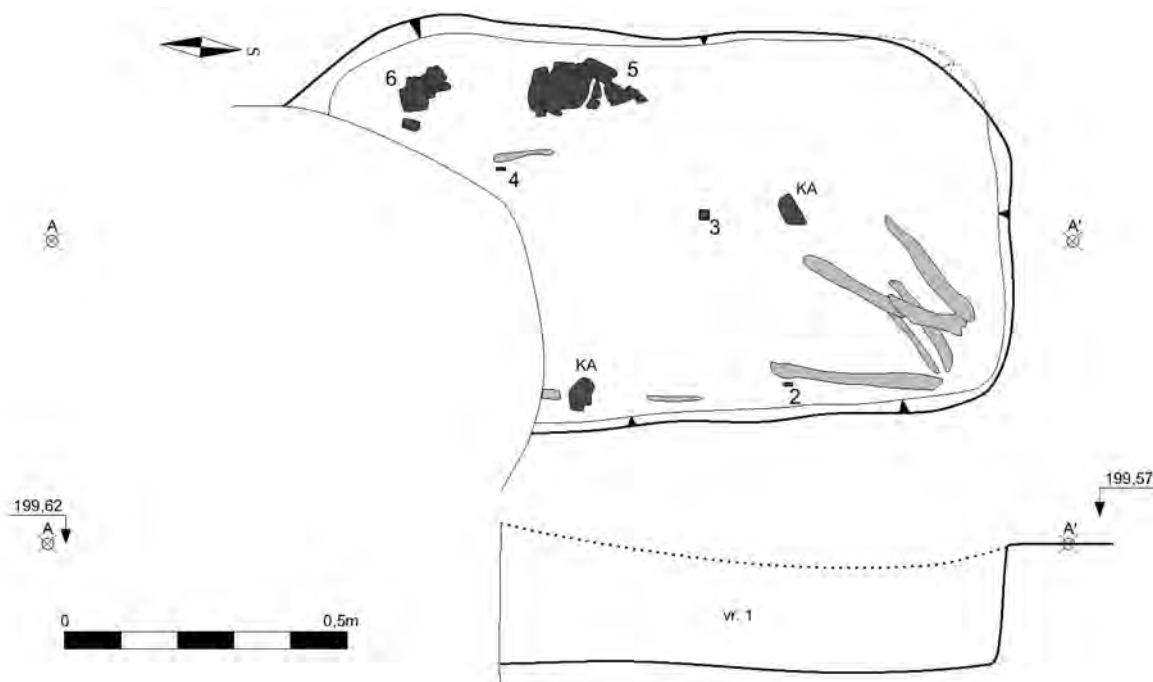
Obr. 8. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 16

Obr. 9. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 17

Obr. 10. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 18

Obr. 11. Praha-Libeň. Půdorys a řez hrobu 22

Zlom ode dna: ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedohnědá uloženina s ččkami žlutého jílu. **Poloha pohřbu:** dospělý jedinec (věková skupiny senilis) pravděpodobně ženského pohlaví ležel ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou k J a obličejem k V. Trup byl otočen na pravý bok, horní končetiny byly skrčeny a složeny před obličejem a pokrčené dolní končetiny byly silně ohnuty v kolenou (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

Objekt 22 (obr. 11 a 18)

Tvar půdorysu: nepravidelně obdélný. **Rozměry:** 127 × 75 cm. **Hloubka:** 29 cm. **Orientace:** J-S. **Hrobová jáma:**

stěny přímé svislé až přímé šikmé. **Dno:** ploché rovné. **Zlom ode dna:** ostrý. **Zásyp:** 1. tmavě šedohnědá uloženina s ččkami žlutého jílu. **Pozorování:** jižní část hrobu porušena pilotou. **Poloha pohřbu:** dospělý jedinec neurčeného pohlaví ležel ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou k J. Trup byl otočen na záda, horní končetiny byly nataženy podél těla a pokrčené dolní končetiny byly silně ohnuty v kolenou. Hlava byla zničena při pilotáži související se stavbou (podrobněji Kubálek 2015).

Nálezy: 1. Lidské kosti.

2. Inv. č. 106; popis: čepel s ulomenou bazální částí ze silicitu glacienních sedimentů (obr. 20:4); délka: 23 mm; šířka: 14 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka:

–; dorzální redukce: –; opotřebení: neurčeno; poznámka: artefakt při zpracování nedohledán.

3. Inv. č. 107; popis: vytěžené úštěpové jednodstavové jádro ze silicítů glacienních sedimentů, které druhotně sloužilo jako otloukač nebo křesadlo (*obr. 20:3*); délka: 20 mm; šířka: 36 mm; síla: 27 mm; hmotnost: 21 g; kůra: ne; patka: –; dorzální redukce: –; opotřebení: zhmožděninny po otloukání na většině hran; poznámka: artefakt má slabou patinu.

4. Inv. č. 108; popis: celá čepel s jemnou dorzální retuší na levém boku ze silicítů glacienních sedimentů (*obr. 20:2*); délka: 63 mm; šířka: 13 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 2 g; kůra: ne; patka: upravená více údery; dorzální re-

dukce: ano; opotřebení: obě laterální hrany (na pravém boku lokální užitková retuš); poznámka: artefakt má slabou patinu.

5. Inv. č. 81 a 99; popis: část okraje a stěny kónické mísy s nejméně třemi jazykovitými výčnělky vytaženými z jednoduchého okraje kolmo vzhůru (*obr. 20:1*); barva: tmavě šedo hnědá až šedočerná; materiál: plavený se slabou příměsí slídy a jemného písku; průměr: 20 cm.

6. Inv. č. 101; popis: jednoduchý nálevkovitý okraj; barva: světle hnědá až šedočerná; materiál: plavený s příměsí slídy a nepatrnou příměsí jemného písku; průměr: –; poznámka: na vnější straně engoba.

Obr. 12. Praha-Libeň. Hrob 13

Obr. 13. Praha-Libeň. Hrob 14

Obr. 14. Praha-Libeň. Hrob 15

Obr. 15. Praha-Libeň. Hrob 16

Obr. 16. Praha-Libeň. Hrob 17

Obr. 17. Praha-Libeň. Hrob 18

ROZBOR NÁLEZŮ A DATECE POHŘEBIŠTĚ

Plavené jemné těsto, z kterého byly vyrobeny téměř všechny nádoby, má charakteristické znaky materiálu používaného pro výrobu jemné neolitické keramiky. Neplavené písčité těsto sloužící k zhotovení jediné nádoby (obr. 19:1) je typický materiál pro výrobu hrubého zboží v kultuře s vypíchanou keramikou (StK).

Část dvojkónické mísy s válcovitým hrdlem a oválným provrtaným pupkem na výdutí z hrobu 13 (obr. 19:1) není úplně častý tvar v kultuře s vypíchanou keramikou. Podobný profil má nádoba z žárového hrobu 1 z Prahy-Vokovic (Zápotocká 1998, Taf. 93:1) patřícího do mladšího stupně StK. Pouze nevrtané pupky jsou zde umístěny na hrdle a nikoliv na výdutí. Úplně přesnou analogii však představuje mísa z písčitého materiálu s provrtanými pupky na výdutí z Loděnic z fáze IVb (Zápotocká 2001, obr. 25:18).

Část stěny a dna s rovnou podstavou z neurčitelného typu nádoby pochází z hrobu 14. Rovná dna se v kultuře s vypíchanou keramikou začínají hojně objevovat ve fázi IVb a naprosto převažují v závěrečné V. fázi (Pavlu – Zápotocká 2007, obr. 13–19).

Část okraje a stěny kónické mísy s nejméně třemi jazykovitými výčnělky vytaženými z jednoduchého okraje kolmo vzhůru z hrobu 22 (obr. 20:1) nemá doposud v publikovaném materiálu z české kotliny analogie. Provrtané výčnělky vytažené z okraje se objevují ve IV. fázi u květináčů (Pavlu – Zápotocká 2007, obr. 16:13) a hrncovitých nádob (Zápotocká 1998, Taf. 49:1 a 81:1). Neolitické mísy s výčnělky (Zipfelschalen) přehledně shrnul pro německou oblast E. Biermann (2001, 94–98). U kultury s lineární keramikou jsou rozšířeny především na severu zkoumaného území. V následujícím období se objevují u hinkelsteinské a grossgartašské skupiny na západě Německa. V ostatních oblastech se vyskytují jen zřídka. Poměrně často se u všech výše popsanych kultur objevují nezdobené exempláře v hrobovém inventáři. V mladším období už jsou jen vzácně zastoupeny u kultury rössenské, kde ale mají většinou čtvercová ústí (Dammers 2005, 34).

Za současného stavu znalostí ale pojednávanou nádobu nemůžeme bezpečně označit za napodobeninu mís z této oblasti (shodné těsto s ostatní keramikou nenasvědčuje importu). Náš exemplář nemá u hinkelsteinských a grossgartašských mís přesné analogie (Spatz 1996, 68–70; Biermann 2001, 94–98). Také přibližná datace našeho pohřebiště do IVb. až V. fáze StK nesouhlasí s dobou trvání hinkelsteinské a následné grossgartašské skupiny. V této době už by měla být v Porýní bezpečně rozšířena rössenská kultura (Gleser 2012).

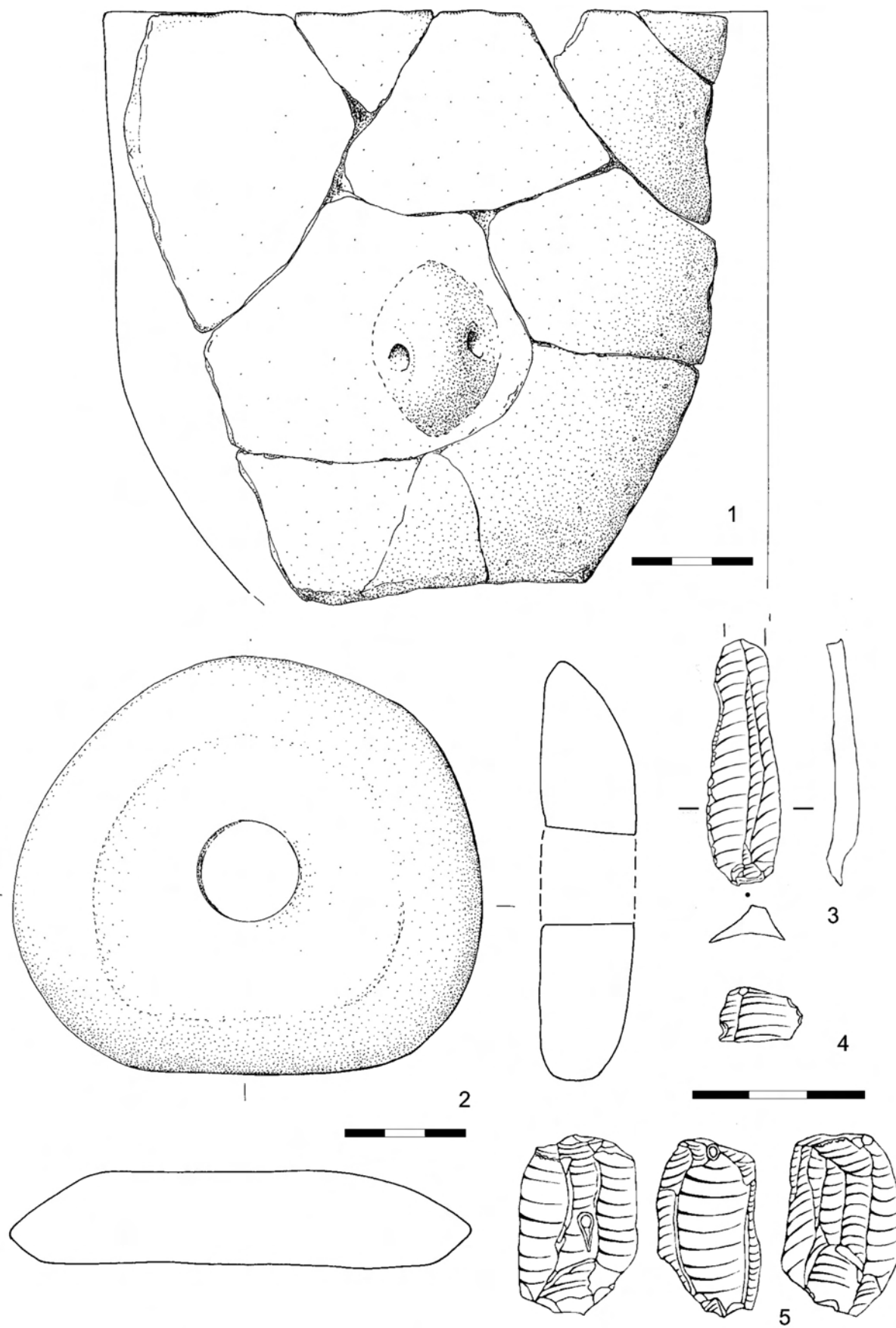
Jeden hrob obsahoval nepravidelný diskovitý mlat (obr. 19:2). Tento nástroj je typický pro kulturu s lineární keramikou (např. Vencl 1960, 33–36). Vzácně se ovšem vyskytuje i v kultuře s vypíchanou keramikou a kultuře rössenské (Kaufman 1976, 55; Biermann 2001, 338), grossgartašské skupině (Biermann 2001, 338) a také v kultuře lengyelské (Trampota et al. 2012, 130).

Štípané nástroje reprezentují čepel s jemnou dorzální a lokální ventrální retuší na levém boku (obr. 19:3), celá čepel s jemnou dorzální retuší na levém boku (obr. 20:2), čepel s ulomenou bazální částí (obr. 20:4), část čepel s koncovou retuší (obr. 19:4), vytěžené ústěpové jednopodstavové jádro (obr. 20:3) a téměř vytěžené dvoupodstavové čepelové jádro (obr. 19:5). Všechny nástroje byly vyrobeny ze silicitů glacienních sedimentů.

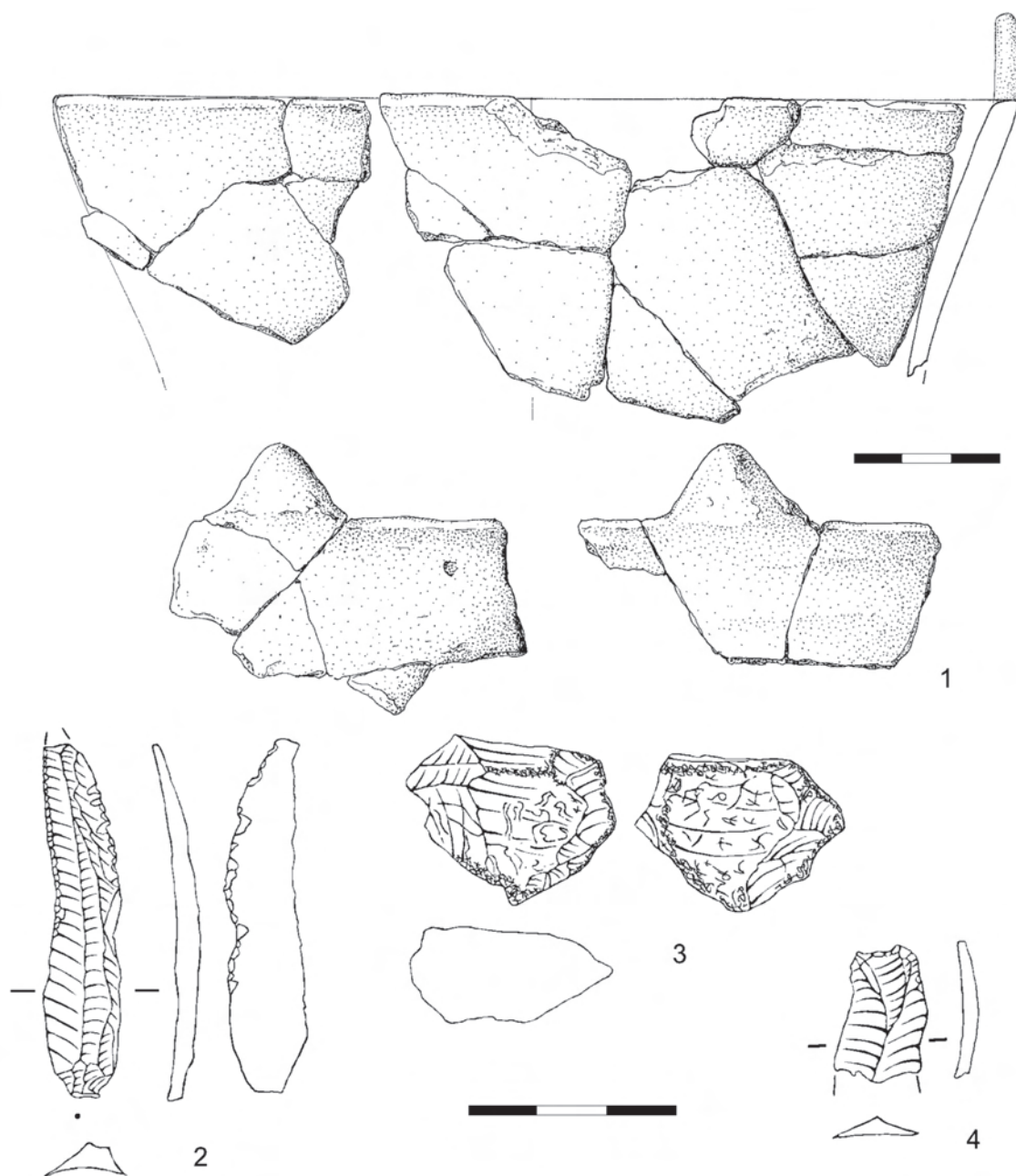
Část čepel s příčnou koncovou retuší trapezoidního tvaru mohla sloužit jako hrot šípu (Mateiciucová 1997, 86). Abychom si však mohli být jisti touto interpretací, musel by hrob s tímto artefaktem obsahovat větší množství trapézů nebo krátkých částí čepelí. Výskyt čepelí s koncovou retuší trapezoidního tvaru nebyl u neolitických souborů, s výjimkou pohřebiště ve Vedrovicích (Mateiciucová 1997), speciálně sledován. Obdobný tvar – krátký trapéz, který měl asi stejnou funkci, se objevuje v rámci neolitu v kultuře s lineární i vypíchanou keramikou a lengyelském období (Vencl 1960, 56–57; Oliva 1990, 18). Obě jádra sloužila podle zhmožděného povrchu jako otloukače nebo spíše jako křesadla k rozdělování ohně. Z chronologického hlediska nám jádra, retušované a neretušované čepelky neposkytují přesnější indicie pro zařazení pohřebiště v rámci neolitu.

Obr. 18. Praha-Libeň. Hrob 22

Obr. 19. Praha-Libeň. Nálezy z hrobů 13 (1) a 15 (2–5)

Obr. 20. Praha-Liběň. Nálezy z hrobu 22

Chudý nálezový inventář výrazně ztěžuje dataci pohřebiště, jak již bylo ukázáno výše. Pouze dvojkónickou mísu z hrobu 13 (obr. 19:1) můžeme zařadit na základě přesné analogie z Loděnic (Zápotocká 2001, obr. 25:18) do fáze IVb StK. Rovné dno z hrobu 14 a absence výzdoby na všech dochovaných zlomcích dokládají, že se patrně pohybujeme někde ve VIb. až V. fázi StK.

Zařazení celého pohřebiště částečně zpochybňuje hrob 15, který byl vybaven pouze diskovitým mlatem (obr. 19:2), objevujícím se nejčastěji v kultuře s lineární keramikou, a štípanou industrií (obr. 19:3-5; 21). Mohl by tedy patřit této kultuře a naznačovat i přítomnost starší fáze pohřbívání. Uspořádání do řad, shodná orientace všech hrobových jam a stejný pohřební ritus všech pohřbů svědčí ale spíše pro existenci pohřebiště v jednom časovém úseku. Občasný výskyt diskovitých mlatů i v mladším neolitu (Kaufman 1976, 55; Biermann 2001, 338; Trampota et al. 2012, 130) by mohl tuto hypotézu podporovat.

Pro potvrzení našich závěrů a zpřesnění datace pohřebiště bude nutné v budoucnu provést radio-karbonové datování.

Obr. 21. Praha-Libeň. Hrob 15. Detail uložení kamenných nástrojů. Autor fotografií P. Kubálek, kresby I. Vajgllová a O. Levinský

vané hloubce 19–51 cm. V každém hrobě byl pouze jeden mrtvý. Všichni jedinci byli uloženi ve skrčené poloze hlavou k jihu a obličejem na východ s trupem otočeným ve čtyřech případech na záda (obj. 13, 15, 16 a 22), dvakrát na pravý bok (obj. 17 a 18) a jednou na břicho (obj. 14). Nohy byly vždy výrazně pokrčeny a ohnuty v kolenou. Horní končetiny byly nataženy podél těla, složeny pod hrudí, uloženy křížem přes břicho nebo umístěny před obličejem.

Pohřební výbava byla u většiny hrobů velice chudá. Dva pohřbení jedinci byli úplně bez výbavy (obj. 17 a 18), u jednoho se nacházel zlomek keramické nádoby (obj. 16) a další dva měli pouze část keramické nádoby (obj. 13 a 14). Jen dva byli na onen svět doprovázeni početnější výbavou. Pohřbený v hrobě č. 15 měl diskovitý mlat a tři štípané nástroje a pohřbený v hrobě 22 měl větší část keramické nádoby, větší zlomek z keramické nádoby a tři štípané artefakty. Předměty byly ukládány po celém prostoru hrobu. Části keramických nádob byly uloženy za hlavou (obj. 16 a 22), za zády (obj. 13 a 22) a pod koleny (obj. 14), štípané artefakty u pasu (obj. 15 a 22), u brady (obj. 15), před hrudí (obj. 15), u ramene (obj. 22) a u nohou (obj. 22) a diskovitý mlat před hrudí (obj. 15).

Neolitický pohřební ritus v Čechách byl důkladně analyzován a shrnut M. Zápotockou v roce 1998. U kostrových hrobů kultury s vypíchanou keramikou jsou mrtví uloženi vždy ve skrčené poloze, slabě převažuje poloha na levém boku hlavou k východu v oválných jamách orientovaných V-Z (*Zápotocká 1998*, 101). U libeňského pohřebiště překvapuje poměrně přísný ritus, kde všechny hrobové jámy mají J-S orientaci a zemřelí jsou v nich uloženi vždy na pravém boku, hlavou k jihu a obličejem k východu.

Zdejší hrobová výbava je oproti doposud známým hrobům výrazně chudší. Kostrové hroby mladšího neolitu standardně obsahují jednu až dvě nádoby a další artefakty (*Zápotocká 1998*, 83–84, 95–96, 115), pouze okolo 10 % hrobů je bez přídavek (*Zápotocká 1998*, 95). Poloha přídavek v různých oblastech hrobu odpovídá publikovaným zjištěním (*Zápotocká 1998*, 95).

U hrobu 15 s výbavou diskovitého mlatu a tří štípaných nástrojů nesouhlasí antropologické určení s našimi dosavadními poznatky o hrobové výbavě. U většiny středoevropských pohřebišť jsou totiž broušené nástroje téměř vždy pouze v mužských hrobech (*Spatz 1999*, 177 a 190; s další literaturou *Salaš 2002*, 201–202).

ZÁVĚR

Záchranným výzkumem v Praze-Libni bylo zachyceno teprve sedmé pohřebiště kultury s vypíchanou keramikou v Čechách. Doposud známe pohřebiště z Horoměřic (*Řídký 2011*, 136–143), Květnice (nepublikováno), Miskovic (*Zápotocká 1998*, 44–61), Plotiště n. L. (*Vokolek – Zápotocká 1997*), Prahy-Bubenče (*Horáková-Janšová 1934*), pravděpodobně Prahy-Sedlce (*Zápotocká 1998*, 216–217) a Tišic (nepublikováno). Osmé pohřebiště bylo objeveno v roce 2014 v Kostomlatech (záchranný výzkum L. Kose z ÚAPPSC, nepublikováno).

ROZBOR POHŘEBNÍHO RITU

Při záchranném výzkumu se podařilo prozkoumat sedm pohřbů pravděpodobně z rozsáhlejšího pohřebiště (*obr. 3*). Šest hrobů ve dvou řadách ve směru západ-východ tvořilo jednu skupinu. Samostatný hrob 13 se nacházel 8 m severovýchodně od této skupiny. Kvůli jeho poloze na okraji zkoumané plochy nelze určit, zda náleží k další skupině hrobů, či představuje osamocený pohřeb.

Podle antropologického určení byly ve čtyřech hrobech pohřbeny dospělé ženy (obj. 14–15 a 17–18), ve dvou dospělí jedinci neurčitelného pohlaví (obj. 13 a 22) a v jednom dítěte neurčitelného pohlaví (obj. 16).

Delší osa všech hrobů směřovala od jihu k severu s nepatrnou odchylkou od jihojiho-východu k severoseverozápadu u hrobu 17 a patrně i u hrobu 22. Všechny hrobové jámy měly nepravidelně oválný až obdélný tvar o délce 103–146 cm, šířce 49–89 cm a docho-

Šest hrobů ve dvou řadách ve směru západ-východ tvořilo jednu skupinu a samostatný hrob č. 13 se nacházel severovýchodně od této skupiny (obr. 3). Delší osa všech hrobových jam směřovala od jihu k severu a v každé byl uložen pouze jeden mrtvý. Všichni jedinci byli uloženi ve skrčené poloze hlavou k jihu a obličejem na východ.

Podle antropologického určení byly ve čtyřech hrobech pohřbeny dospělé ženy (obj. 14–15 a 17–18), ve dvou dospělí jedinci neurčitelného pohlaví (obj. 13 a 22) a v jednom dítě neurčitelného pohlaví (obj. 16). U hrobu 15 však nesouhlasí hrobová výbava (broušený nástroj jako typicky mužský atribut) s antropologickým určením (žena).

Pohřební výbava byla u většiny hrobů velice chudá. Dva pohřbení jedinci byli úplně bez výbavy a tři měli jen zlomek nebo část keramické nádoby. Pouze pohřbený v hrobě č. 15 byl vybaven diskovitým mlatem a třemi štípanými nástroji (obr. 19:2–5; 21) a pohřbený v hrobě 22 větší částí keramické nádoby, větším zlomkem z keramické nádoby a třemi štípanými artefakty (obr. 20:1–4).

Chudý nálezořový inventář výrazně ztěžuje dataci celého pohřebiště. Na základě keramických tvarů z hrobů 13 (obr. 19:1) i 14 a absence výzdoby na všech nádobách lze snad pohřebiště datovat do IVb. až V. fáze StK. V budoucnu by bylo více než žádoucí provést radiokarbonové datování alespoň části pohřbů.

LITERATURA

- Balatka, B. 2001: Geomorfologické poměry a členění reliéfu. In: Kovanda, J. a kol., Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha, 11–17.
- Biermann, E. 2001: Alt- und Mittelneolithikum in Mitteleuropa. Untersuchungen zur Verbreitung verschiedener Artefakt- und Materialgruppen und zu Hinweisen auf regionale Tradierungen. Köln.
- Dammers, B. 2005: Die Keramik der Rössener Kultur in Rheinhessen. Leipzig.
- Gleser, R. 2012: Zeitskalen, stilistische Tendenzen und Regionalität des 5. Jahrtausends in den Altsiedellandschaften zwischen Mosel und Morava. In: Gleser, R. – Becker, V. (Hrsg.), Mitteleuropa im 5. Jahrtausend vor Christus. Münster, 35–103.
- Horáková-Jansová, L. 1934: Žárové hroby s vypíchanou keramikou v Praze-Bubenči, Zprávy Státního archeologického ústavu v Praze 4, 28–45, 68–72.
- Kadlec, J. – Čížková, K. 2013: Magnetická stavba sedimentů na vybraných archeologických lokalitách v Praze a okolí. Zpráva za rok 2012. Praha.
- Kaufmann, D. 1976: Wirtschaft und Kultur der Stichbandkeramiker im Saalegebiet. Halle.
- Králík, F. a kol. 1983: Základní geologické mapy 1 : 25 000, list 12-243, Praha-sever. Praha
- Kubálek, P. 2015: Základní antropologické zpracování lidských kosterních nálezů z výzkumu v Praze-Libni, Archeologie ve středních Čechách 19, 163–166.
- Mateiciucová, I. 1997: Štípaná industrie na pohřebišti kultury s LnK ve Vedrovicích, Pravěk NŘ 7, 77–103.
- Oliva, M. 1990: Štípaná industrie kultury s moravskou malovanou keramikou v jihozápadní části Moravy, Časopis Moravského muzea 75, 17–37.
- Pavůl, I. – Rulf, J. 1991: Stone industry from the Neolithic site of Bylany, Památky archeologické 82, 277–365.
- Pavůl, I. – Zápotocká, M. 2007: Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit. Praha.
- Řídký, J. 2011: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 10. Praha-Brno.
- Salaš, M. 2002: Broušená kamenná industrie z vedrovických pohřebišť. In: Podborský, V. a kol., Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě. Brno, 191–209.
- Spatz, H. 1996: Beiträge zum Kulturrenkomplex Hinkelstein-Großgartach-Rössen. Der keramische Fundstoff des Mittelneolithikums aus dem mittleren Neckarland und seine zeitliche Gliederung. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg, Band 37. Stuttgart.
- Spatz, H. 1999: Das mittelneolithische Gräberfeld von Trebur, Kreis Groß-Gerau. Materialien zur Vor- und Frühgeschichte von Hessen 19. Wiesbaden.
- Trampota, F. – Jarošová, I. – Nývtová-Fišáková, M. – Přichystal, A. 2012: Lengyelská kultura ve Střelické kotlině, Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 51, 89–174.
- Vencl, S. 1960: Kamenné nástroje prvních zemědělců ve střední Evropě, Sborník Národního muzea 14, 1–91.
- Vokolek, V. – Zápotocká, M. 1997: Neolithische Gräber und Gräberfelder in Plotiště n. L. und Předměřice n. L., Bezirk Hradec Králové, Památky archeologické 88, 5–55.

Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des Böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Praha.

Zápotocká, M. 2001: Loděnice, okr. Beroun. Objekty z doby kultury s vypíchanou keramikou a začátek fáze StK IVb, Archeologie ve středních Čechách 5, 41–105.

A LATE NEOLITHIC CEMETERY FROM PRAGUE-LIBEŇ

In 2012, in the course of a rescue excavation associated with construction of a residential complex at Prague-Libeň, seven Neolithic graves, 11 settlement features probably predominantly dating from the Bronze Age, 11 prehistoric kilns and several recent features were investigated (Fig. 2). The goal of this paper is to inform about the Neolithic graves.

Six graves, which were arranged in two rows in the west-east direction, formed one group. A separate grave, no. 13, was located 8 m northeast of this group (Fig. 3). Due to its location on the edge of the investigated area, it could not be determined whether it belonged to another group of graves or represented a solitary grave.

The longitudinal axis of all graves pointed from south to north, with a slight deviation from south-southeast to north-northwest in the case of graves 17 and 22. All grave pits had an irregular, oval or rectangular shape with a length of 103–146 cm, a width of 49–89 cm and a preserved depth of 19–51 cm. There was only one deceased person in each grave. All individuals were deposited in a crouched position with their heads to the south and their faces towards the east.

There were very few grave goods. They included five fragments of ceramic vessels, a discoid mallet and six pieces of chipped stone industry (Fig. 19). A fragment of a bowl with lobe-like protrusions pulled out from the rim is indicative of contacts with western neighbours. The finds enable us to date the cemetery to the late phase of the Stroked Pottery culture.

Fig. 1. Section of a map showing the location of the excavation

Fig. 2. Site plan of the excavation showing all prehistoric features

Fig. 3. Plan of the cemetery

Fig. 4. Photographic documentation of the whole cemetery

Fig. 5.–18. Ground plans, cross-sections and photodocumentation of the graves

Fig. 19.–21. Finds from the graves: pottery, discoid mallet, chipped stone industry

English by Jan Machula

DANIEL STOLZ

ÚSTAV ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKOVÉ PÉČE STŘEDNÍCH ČECH, NAD OLŠINAMI 3/448, 100 00 PRAHA 10
daniel.stolz@uappsc.cz

ONDŘEJ LEVÍNSKÝ

ČESKÁ SPOLEČNOST ARCHEOLOGICKÁ, O. P. S., LUŽNÁ 591/4, 160 00 PRAHA 6
levon@seznam.cz